

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-30](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-30)

УДК 351:631

Тетяна РАТОШНЮК

Інститут сільського господарства Полісся НААН України, м. Житомир
<https://orcid.org/0000-0002-1097-0874>

Алла СОКОЛОВА

<https://orcid.org/0000-0003-0194-6706>
Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту картоплярства НААН, смт Рокині, Луцький район, Волинська область

Віктор РАТОШНЮК

Інститут сільського господарства Полісся НААН України, м. Житомир
<https://orcid.org/0000-0001-6937-7541>
e-mail: viktor.ratoshnyuk@ukr.net

Михайло МАРТИНЮК

Поліський національний університет, м. Житомир
<https://orcid.org/0000-0003-4907-7677>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В статті висвітлено теоретичні аспекти регулювання екологічно безпечного виробництва сільськогосподарської продукції, обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правового та організаційно-економічного забезпечення екологічно чистого виробництва аграрної продукції в сучасних умовах, визначено чинники здорового харчування та перелічено заходи державного регулювання АПК України.

Ключові слова: екологічно безпечне виробництво, якість продукції, державне регулювання, продовольча безпека.

Tatiana RATOSHNIUK

Institute of Agriculture Polissia NAAS, Zhytomyr

Alla SOKOLOVA

Institute of Agriculture Polissia NAAS
Volyn State Agricultural research station of the Institute of Potato NAAS

Viktor RATOSHNIUK

Institute of Agriculture Polissia NAAS, Zhytomyr

Mykhailo MARTYNYUK

Polissia National University, Zhytomyr

THEORETICAL ASPECTS OF REGULATION OF ENVIRONMENTALLY SAFE PRODUCTION OF AGRICULTURAL PRODUCTS

The socio-economic development of Ukraine requires increasing the level of food security of the state, providing the population with high-quality and ecologically safe food products in order to preserve their health and improve the welfare of society. The safety of food for the health of the population can be guaranteed only under the condition of organizing strict quality control of food products entering the domestic market, as well as through the implementation of a stimulating policy for the production of ecological products. In this connection, there is an objective need to develop and introduce a set of coordinated organizational and economic measures, which should be based on stricter public, state and self-government control over compliance with established norms and standards regarding production technologies and be implemented at all stages of the product life cycle. An important role in this context will be played by increasing the social responsibility of business, popularization of environmentally safe and energy-saving technologies, greening of all production and consumption processes, which requires coordinated cooperation of managers, managers and employees of agricultural, agro-industrial and processing enterprises, scientists, educators and the public.

The legal regulation of the agro-industrial complex of Ukraine has the greatest influence on the regulation of ecologically safe production of agricultural products. Ecological safety of agricultural products is the state of agricultural products, in which the state has established and established in current legislation mandatory safety parameters for this type of products, special sanitary and veterinary measures and requirements for both products and their producers, establishment of uniform standards safety, uniform systems of certification and marking, state control and supervision of the fulfillment of requirements and standards of environmental safety in the production and sale of agricultural products, as well as establishing norms of administrative, criminal, and civil liability for their violation.

The main goals of state regulation of the agricultural sector are: guaranteeing the food security of the state; providing the population with quality food products; providing industry with raw materials; solving the problems of the economic and social nature of the development of the agricultural industry; ensuring the investment attractiveness of the agricultural sector; increasing the export potential of the agricultural sector.

Keywords: environmentally safe production, product quality, state regulation, food safety.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Соціально-економічний розвиток України вимагає підвищення рівня продовольчої безпеки держави, забезпечення населення високоякісними та екологічно безпечними продуктами харчування з

метою збереження його здоров'я, поліпшення добробуту суспільства. Одні з найкращих у світі родючі землі, сприятливі природно-кліматичні умови, багатий історичний досвід і працездатність сільського населення формують потужний потенціал агропромислового комплексу держави.

У комплексі чинників, які визначають здорове харчування, важлива роль належить не тільки оптимізації харчування, але й забезпеченню чистоти харчових продуктів. Встановлення енергетичної і біологічної цінності продуктів харчування, уміння розпізнати і попередити вміст токсичних і отруйних речовин різної природи в їжі дає змогу попередити їх негативний вплив на стан здоров'я. Безпечність продовольства для здоров'я населення може гарантуватися лише за умови організації суворого контролю за якістю продуктів харчування, що надходять на внутрішній ринок, а також за рахунок здійснення стимулюючої політики щодо виробництва екологічної продукції [1].

Формулювання цілей статті

Мета роботи полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних аспектів регулювання екологічно безпечного виробництва сільськогосподарської продукції.

Методика досліджень

У ході дослідження використано комплекс методів, що дозволило одержати науково обґрунтовані результати. Зокрема, використано такі методи: монографічний, аналізу і синтезу, аналогії, порівняння. Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, матеріали періодичних видань, Internet-ресурси й аналітичні матеріали щодо виробництва екологічно безпечної продукції.

Виклад основного матеріалу

В сучасних умовах розвитку суспільства спостерігається суттєве розширення міжнародної торгівлі, у тому числі й торгівлі харчовими продуктами, що забезпечує доступ споживачів до їх широкого асортименту та різноманіття, за доступними цінами, протягом усього року. Поглиблення міжнародної торгівлі загострило проблему щодо розходжень у вимогах, стандартах і домінантах стосовно безпеки продовольства у країнах світу. Ці відмінності досить часто є проявом уподобань і смаків населення різних країн. Як правило, вони відображають спроможність виробляти безпечні харчові продукти та бажання платити більше за технології, які зменшують відповідні ризики. У цьому зв'язку неабиякої актуальності набуває проблема розроблення та запровадження єдиного загально прийнятого базису стандартів щодо безпеки харчових продуктів, що сприятиме поліпшенню якості продовольства та його екологічності.

У ринковій економіці проблема якості є найважливішим чинником підвищення рівня життя населення, економічної, соціальної й екологічної безпеки [2]. Екологічна безпека харчових продуктів є глобальною проблемою, оскільки зачіпає не лише здоров'я людини, але й впливає на економіку країни в цілому. Якість харчових продуктів позначається на рівні життя та соціальній активності людини, значною мірою впливає на демографічні аспекти відтворення людського потенціалу.

На даний час у споживача з'являється все більше підстав ставити під сумнів якість вироблених продуктів, що пов'язано з погіршенням умов навколишнього природного середовища (радіоактивне та хімічне забруднення); застосуванням екологічно небезпечних технологій виробництва сировини й продовольства (підвищена хімізація й індустріалізація виробництва); низьким контролем якості процесів їх виробництва; використанням генномодифікованих організмів при вирощуванні сільськогосподарських рослин і тварин тощо.

Враховуючи економічний, екологічний та соціальний стан в Україні проблему якості й безпечності продукції можна розглядати як найактуальнішу проблему збереження генофонду. Адже, для нормальної життєдіяльності людини необхідний повноцінний набір продуктів харчування з врахуванням її індивідуальних особливостей, характеру та умов проживання [3].

Неякісні харчові продукти, які споживає людина, незадовільний стан природних екосистем зумовлюють негативні зміни у здоров'ї та самопочутті людини. Сучасні масштаби екологічних трансформацій створили реальну загрозу життю та здоров'ю громадян України, її національній безпеці. Забруднення сільськогосподарської продукції, яке робить її небезпечною для здоров'я споживачів, здійснюється в результаті забруднення атмосферного повітря, води та ґрунтів, неконтрольованого використання пестицидів й агрохімікатів, забруднення земель та продукції важкими металами. Має місце забруднення сільськогосподарської продукції діоксидами й іншими отруйними речовинами, генетично модифікованими продуктами. В цілому ж головними причинами, що призводять до неконтрольованого виробництва екологічно небезпечної сільськогосподарської продукції є (рис. 1):

Виробництво і продаж якісної та безпечної харчової продукції з максимально збереженими незамінними харчовими речовинами – це проблема не тільки споживача, технічна, але й економічна, соціальна та політична. У зв'язку з цим гостро постають проблеми, пов'язані з підвищенням відповідальності за ефективність та об'єктивність контролю якості сировини, дотримання правил ведення технологічних процесів переробки, пакування, зберігання сировини, та нормативів зберігання і реалізації готових продуктів [3].

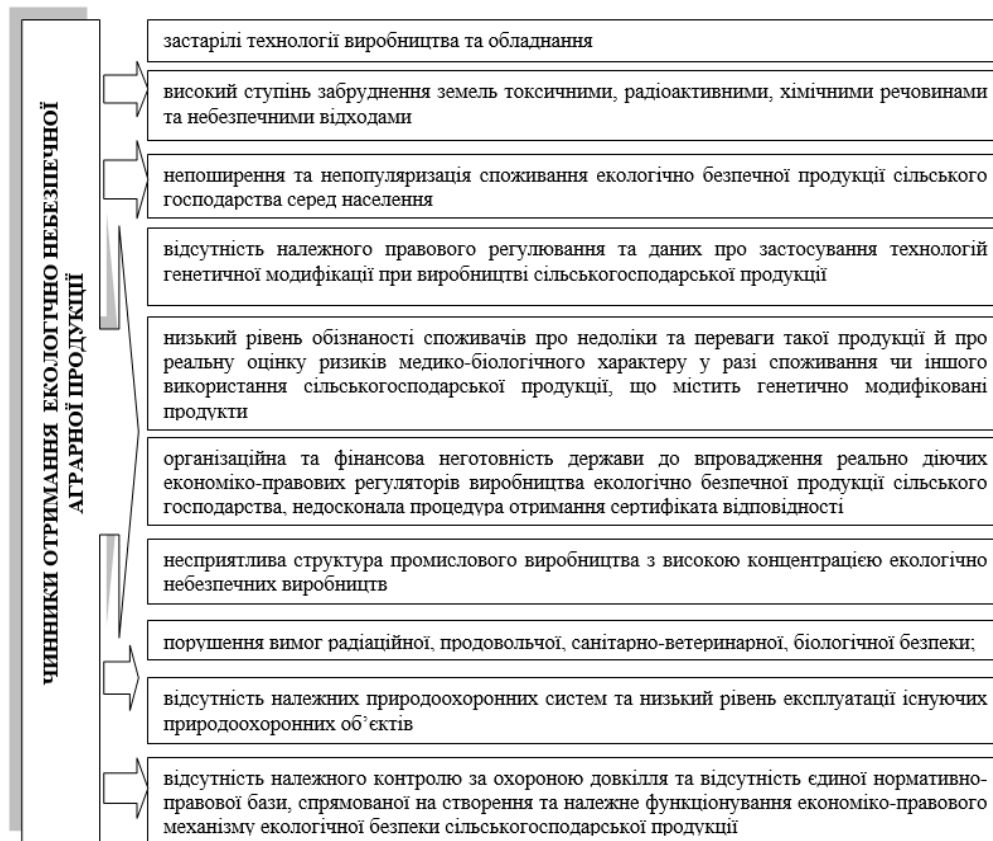

Рис. 1. Система зовнішніх та внутрішніх чинників виробництва екологічно небезпечної сільськогосподарської продукції
Джерело: розроблено авторами

Світові глобалізаційні процеси, розвиток торгівельних відносин наполегливо вимагають нових підходів до забезпечення якості і безпеки життя в Україні. Гармонійний розвиток людини та її здоров'я багато в чому пов'язані з характером харчування й навколишнім середовищем. Використання антибіотиків при вирощуванні худоби й птиці, синтетичних антиоксидантів для продовження терміну зберігання, надмірне захоплення нетрадиційними добавками шкодить не лише здоров'ю, але й життю кожного українця. В статті 3 Конституції України зазначено, що "людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю..." [4]. Стрімка динаміка розвитку українського продовольчого ринку ставить перед суспільством нове завдання – захист людини та довкілля від негативних впливів антропогенної діяльності. Реалізація поставленої мети вимагає зосередження зусиль громадських організацій, наукової спільноти, пересічних громадян та органів виконавчої влади й місцевого самоврядування усіх рівнів.

Якість та екологічна безпека сільськогосподарської продукції – проблема, яка прямо чи опосередковано торкається соціальної та економічної сфер національної економіки, впливає на рівень життя, суспільну активність, демографічні показники. У цьому зв'язку виникає об'єктивна необхідність розроблення та запровадження комплексу взаємоузгоджених організаційно-економічних заходів, які мають ґрунтуватись на більш жорсткому громадському, державному та самоврядному контролі за дотриманням встановлених нормативів та стандартів стосовно технологій виробництва і здійснюватись на усіх етапах життєвого циклу товару. Вагому роль у даному контексті відіграватиме підвищення соціальної відповідальності бізнесу, популяризація екологічно безпечних та енергоощадних технологій, екологізація усіх процесів виробництва та споживання, що вимагає узгодженої співпраці керівників, менеджерів і працівників аграрних, агропромислових й переробних підприємств, науковців, освітян та громадськості.

Сільськогосподарське виробництво – одна із найважливіших галузей народного господарства. Вона виробляє 96–98 % продовольчої продукції, яка споживається населенням, 50–55 % сировини для промисловості, а його частка у національному доході становить близько 30 %.

Для вироблення екологічно безпечних харчових продуктів потрібна екологічно безпечна сировина, яку можна отримати тільки за умов, що забезпечують відповідний стан навколишнього середовища (грунту, води, повітря, флори), а також стан здоров'я тварин. Продукти повинні бути біологічно повноцінними, тобто їх хімічний і біологічний склад повинен забезпечувати нормальний обмін речовин в організмі людини. Екологічна безпека харчових продуктів залежить від хімічного, біологічного, механічного складу та деяких інших властивостей ґрунту [4].

Екологічна безпека виробництва сільськогосподарської продукції – це окремий інститут права екологічної безпеки, оскільки має предметом свого дослідження особливий продукт суспільної виробничої діяльності – сільськогосподарську продукцію. Сільськогосподарська продукція отримується в результаті сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарське виробництво (або сільське господарство як галузь народного господарства) традиційно поділяється на галузі рослинництво та тваринництво, які перебувають у тісній взаємодії та забезпечують потреби членів суспільства у продуктах харчування та у сировині для переробної промисловості.

Теоретичною основою екологічної безпеки виробництва сільськогосподарської продукції є систематизовані екологічні знання про охорону довкілля, які акумульовані екологічним правом України. Мається на увазі, перш за все, положення В.В. Костицького, із яким неможливо не погодитись, про те, що «у багатьох країнах, насамперед, західноєвропейських, діяльність людей, скерована на збереження, відновлення і поліпшення природних умов, позначається трьома термінами: охорона природи (у вузькому розумінні), раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки» [5].

Поділ діяльності людей, який наводить Костицький В. В. у монографії «Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка», характеризує особливості суспільних відносин у кожній із названих сфер діяльності і відносить до діяльності, пов'язаної із забезпеченням екологічної безпеки, забезпечення такої безпеки у матеріальному виробництві. Якщо деталізувати цей поділ, то отримаємо забезпечення екологічної безпеки у сільськогосподарському та промисловому виробництві. Слід зауважити, що існує певний правовий взаємозв'язок між забезпеченням екологічної безпеки сільськогосподарської продукції та забезпеченням екологічної безпеки у науковій та науково-технологічній сферах, та із цивільним захистом населення. Насамперед, цей взаємозв'язок проявляється в тому, що певні технології, науково-технічні підходи до сільськогосподарського виробництва повинні виконати превентивну функцію – тобто виключити, а якщо це неможливо на даному етапі розвитку, то мінімізувати загрози екологічній безпеці сільськогосподарської продукції в процесі її виробництва. Для цього науково-технічні підходи та технології виробництва сільськогосподарської продукції повинні бути розроблені таким чином і із застосуванням такої кількості перевірених дослідним шляхом спеціалізованих знань, щоб реалізувати недопущення виникнення екологічного ризику у сфері виробництва сільськогосподарської продукції. Щоб це було можливим, такі технології повинні відповідати вимогам екологічної безпеки взагалі та забезпечувати якісно позитивний стан довкілля, охорону життя та здоров'я людей.

Регулювання являє собою поняття, притаманне природній, суспільній, організаційній, технологічній, технічній та іншим сферам суспільного життя і природного розвитку середовища й зумовлює стабільність, підтримує постійність та певний рівень функціонування будь-якої зовнішньої або внутрішньої системи. Найбільш складною сферою регулювання є розвиток суспільних виробничих відносин, на які впливають численні фактори як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Причому дія регулюючих державою економічних механізмів країн з ринковою економікою залежить від стану їх економічного розвитку, функціонуючих форм власності, ідеології та побудованих на її основі взаємовідносин між різними сферами діяльності.

Найбільшого впливу на регулювання екологічно безпечного виробництва сільськогосподарської продукції є правове регулювання АПК України. Екологічна безпека сільськогосподарської продукції – це такий стан сільськогосподарської продукції, при якому державою встановлено та закріплено в чинному законодавстві обов'язкові параметри безпеки для даного виду продукції, спеціальні санітарні та ветеринарні заходи та вимоги як до продукції, так і для її виробників, встановлення єдиних стандартів безпеки, єдиних систем сертифікації та маркування, державного контролю та нагляду за виконанням вимог та нормативів екологічної безпеки у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції, а також встановлення норм адміністративної, кримінальної, цивільно-правової відповідальності за їх порушення.

До особливостей сучасного стану АПК України належать: накопичення та загострення суперечностей економічного і політичного характеру; масова збитковість сільськогосподарських підприємств; повільні темпи реформування аграрного сектору економіки; збереження тенденції до звуженого відтворення. У системі регулювання АПК виокремлюють три аспекти; функціональний, структурний, динамічний.

Функціональний аспект полягає у здійсненні моніторингу попиту і пропозиції на зовнішньому та внутрішньому ринках щодо сільськогосподарської продукції й сировини; прогнозуванні кон'юнктури сільськогосподарської продукції; розробленні цільових комплексних програм розвитку АПК та забезпеченні їх реалізації; обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку АПК та інвестиційної діяльності в АПК; визначенні необхідних структурних та кількісних параметрів державних замовлень на сільськогосподарську продукцію.

Структурний аспект передбачає забезпечення оптимальних співвідношень між галузями АПК та його підкомплексами.

Динамічний аспект полягає у забезпеченні раціональних співвідношень між наявними потребами суспільства і держави в продукції АПК та реальними можливостями АПК щодо їх задоволення.

Основними **цільями** державного регулювання АПК є: гарантування продовольчої безпеки держави;

забезпечення населення якісними продуктами харчування; забезпечення промисловості сировиною; розв'язання проблем економічного і соціального характеру розвитку АПК; забезпечення інвестиційної привабливості АПК; нарощення експортного потенціалу АПК.

Державне регулювання АПК здійснюється *прямими і непрямыми* методами. Загальна схема впливу держави на аграрний сектор України характеризується системою заходів, поданих у табл. 1. Нижче перелічені заходи державного регулювання прямо та опосередковано впливають та контролюють екологічне виробництво сільськогосподарської продукції [6].

Таблиця 1

Система основних заходів державного регулювання АПК України

№ п/п	Заходи	Механізм реалізації
1.	Законодавче забезпечення розвитку АПК	Формування правової бази; прийняття законодавчих та нормативних актів; прийняття Земельного, Лісового, Водного кодексів; розроблення державних цільових програм, формування Концепції аграрної політики
2.	Проведення аграрної реформи	Визначення пріоритетів у розвитку АПК, структурних перетворень, видів діяльності, моделей розвитку АПК, реформування земельних відносин
3.	Індикативне планування	Розроблення системи розрахункових і директивних показників та індикаторів, визначення обсягів державних закупівель
4.	Податкове регулювання АПК	Встановлення єдиного фіксованого податку, податкових пільг, стимулів, звільнення від сплати податку частини доходу за окремими видами діяльності; використання нарахованого ПДВ; застосування податкових преференцій
5.	Кредитна та фінансова політика	Надання державних кредитів, інвестицій; відкриття додаткових кредитних ліній; застосування авансових проплат; надання товарних кредитів (лізинг паливно-мастильних матеріалів, сільськогосподарської техніки); використання цільового субсидування; залучення іноземних кредитів та інвестицій; використання застави землі, майна; впровадження фіксованих кредитних ставок; впровадження фінансового лізингу; впровадження системи здешевлення кредитів комерційних банків; доплати, дотації, часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки
6.	Цінове регулювання	Визначення рівня орієнтованих закупівельних цін; забезпечення паритетності цін; дотування виробництва продовольчих товарів (резервні та заставні закупівлі з метою вирівнювання сезонних коливань)
7.	Інфраструктурне забезпечення	Формування мережі інфраструктури аграрного ринку: аграрних бірж, лізингових компаній, земельного банку; сприяння матеріально-технічному обслуговуванню; розвиток транспортної та сервісної інфраструктури: торгових домів, заготівельно-збутових, обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок тощо
8.	Реформування земельних відносин	Встановлення форм власності на землю; правил користування та використання землі; запровадження плати за землю; проведення моніторингу землі, землеустрою, паювання землі
9.	Регулювання імпорту сільськогосподарської продукції	Встановлення ввізного мита на сільськогосподарські товари, термінів їх дії; встановлення квот на ввезення сільськогосподарської продукції; запровадження системи сертифікації та контролю за ввезенням імпоротної сільськогосподарської продукції
10.	Забезпечення державних потреб в сільськогосподарській продукції та сировині	Визначення обсягів і структури держзамовлень; укладення державних та регіональних контрактів; розміщення державних замовлень серед виконавців
11.	Технічне переоснащення та підвищення рівня виробництва	Розвиток вітчизняного сільськогосподарського машинобудування; сприяння у впровадженні нових технологій виробництва, вирощування та зберігання; часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки; надання кредитів для закупівлі складної сільськогосподарської техніки; фінансування з державного бюджету (фінансовий лізинг)
12.	Забезпечення якості продуктів харчування	Запровадження державної санітарно-гігієнічної експертизи; державного реєстру; ідентифікації; сертифікації

Джерело: розроблено авторами

Комплексний характер нормативного регулювання забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції пояснюється тим, що механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції регулюється не тільки екологічним законодавством, але й нормативно – правовими актами різних галузей права.

Нормативну базу механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції складають нормативно – правові акти, які:

1. Регулюють загальні засади екологічної безпеки сільськогосподарської продукції – Конституція України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про пестициди та агрохімікати» та інші.

2. Містять перелік тих продуктів виробництва, які належать до сільськогосподарської продукції та визначають правила їх виробництва – розділи 1-23 Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97 від 30.12.1997 р., державні стандарти.

3. Регулюють якість та безпеку продуктів харчування (як результату процесу переробки сільськогосподарської продукції рослинництва та тваринництва) – Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» в ред. від 06.09.2005 р., «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції».

4. Регулюють компетенцію органів державної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції – Декрет КМУ «Про стандартизацію та сертифікацію».

5. Регламентують спосіб, порядок, умови проведення превентивних (попереджувальних) заходів забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції – Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» в ред. від 06.09.2005 р.

6. Регламентують спосіб, порядок, умови здійснення регулюючих, відновлювальних, аварійно – ліквідаційних заходів, тобто заходів активної протидії екологічному ризику у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції та відновлення її безпечного стану чи якостей – Закон України «Про санітарно-епідеміологічне благополуччя».

7. Визначають межі правовідносин споживача сільськогосподарської продукції із її виробниками, реалізаторами та органами управління у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції – Закон України «Про захист прав споживачів».

8. Визначають порядок та спосіб впорядкування та гармонізації національного законодавства, яке містить норми про забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції, із аналогічним міжнародним законодавством шляхом правового регулювання, проведення певних заходів – програма інтеграції України до Європейського Союзу, що затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072.

10. Містять норми права про примусові заходи забезпечення екологічної безпеки та відновлення порушеного безпечного стану, тобто про юридичну відповідальність за порушення у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції – Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України, Цивільний Кодекс України.

11. Важливою подією для забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції та органічного руху в цілому в Україні стало прийняття 10.08.2018 р. Закону України № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [7], а також 5 листопада 2020 року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції». Прийнятим Законом передбачається: «державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом: виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби; відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва; відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захисту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів» [8].

Основними фінансово-економічними заходами щодо здійснення державної підтримки розвитку екологічного виробництва сільськогосподарської продукції в нашій країні слід вважати: субсидювання процентної ставки за кредитами і частини витрат на виробництво та страхування урожаю для виробників сільськогосподарської продукції, дотації, пільгове кредитування й оподаткування, а також удосконалення механізмів регулювання регіональних ринків. Крім того, держава може підтримувати екологічну інспекцію, службу екоконсалтингу, відповідні збутові й постачальницькі організації, органічні насінницькі та племінні господарства, наукові дослідження, союзи, партнерства та спеціальні програми розвитку екологічного виробництва сільськогосподарської продукції.

Варто наголосити, що на момент активних військових дій в Україні, які розпочались 24 лютого 2022 р., загострилися проблеми виробництва екологічно безпечної продукції. Результатом бойових дій на сільських територіях є руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах. Крім того, відбудова зруйнованих об'єктів потребуватиме значної кількості природних ресурсів. Також є ризик невиконання Україною вже поставлених кліматичних цілей, адже війна – це внесок у зміну клімату, а відновлення країни неминуче буде супроводжуватись значними викидами парникових газів. Оскільки очікується значне хімічне забруднення ґрунтів та вод, важливо після війни подбати про ефективну систему моніторингу стану довкілля, яка б дозволила зафіксувати реальний об'єм завданої шкоди довкіллю та дозволила вжити найефективніших заходів, щоб уникнути подальшого погіршення ситуації та щоб відновити екосистему до безпечного стану [10]. Під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюється низка хімічних сполук: чадний газ (CO), вуглекислий газ (CO₂), водяна пара (H₂O), бурий газ (NO), закис азоту (N₂O), діоксид азоту (NO₂), формальдегід (CH₂O), пари ціаністої кислоти (HCN), азот (N₂), а також велика кількість токсичної органіки, окислюються навколишні ґрунти, деревина, дернина, конструкції [9].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, правове забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції являє собою такий економіко – правовий механізм, який складається із таких трьох елементів: право, система органів державної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки; загальні та спеціальні функції органів державної влади із забезпечення екологічної безпеки (до яких належить також застосування заходів державного примусу у вигляді заходів юридичної відповідальності за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки) [10].

Крім державного регулювання існує також взаємозв'язок екологічної безпеки сільськогосподарської продукції та цивільним захистом населення, який був сформульований В.В. Костицьким, і можна пояснити таким чином: виникнення екологічного ризику у сільськогосподарському виробництві потягло за собою виникнення небезпеки для життя чи здоров'я всього населення чи певної його частини – наприклад, епідемії, війни та ін. Це легко уявити, бо незважаючи на певні заходи державних органів у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції, не всі елементи механізму її забезпечення створені, як це передбачено законодавством та працюють, чи працюють неефективно. В таких випадках превентивні заходи забезпечення екологічної безпеки відходять на другий план, а ліквідаційно-рятувальні, відновлювальні заходи набувають особливої важливості [5].

Можливість та механізм здійснення таких заходів у загальному встановлюється відповідними законами України, які закладають основи цивільного захисту населення – «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про воєнний стан». Проте цього недостатньо. Необхідна дієва служба цивільного захисту населення та система нагляду і контролю за дотриманням правил, вимог, нормативів екологічної безпеки, порушення яких може призвести до надзвичайних екологічних ситуацій, а також кваліфіковані підрозділи оперативного реагування, підготовлені до роботи у різних режимах надзвичайних екологічних ситуацій [6].

Отже, проведення політичних, економічних та адміністративних реформ в Україні щодо регулювання екологічного виробництва сільськогосподарської продукції, вимагає високого професіоналізму економістів, менеджерів, фахівців із державного управління при прийнятті управлінських рішень, що спираються на знання про національну економіку як складну відкриту систему, яка перебуває у процесі перманентної трансформації під впливом чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Література

1. Ратошнюк Т.М. Економічний механізм стимулювання виробництва екологічно чистої продукції. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. Наука й економіка. Хмельницький. 2012. Випуск 1 (25). С. 150-154.
2. Загородній А.Е. Якість сільськогосподарської продукції як фактор забезпечення продовольчої безпеки національної економіки. Агросвіт. 2015. 22. С. 82-85.
3. Безпека харчування: сучасні проблеми : посібник-довідник / [А.В. Бабюк, О.В. Макарова, М.С. Рогозинський та ін.]. Чернівці : Книги-XXI, 2005. 454 с.
4. Русан В.М., Собкевич О.В., Юрченко А.Д. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні : аналіт. доп. К. : НІСД, 2012. 88 с.
5. Костицький В.В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка. К., 2003. 772 с.
6. Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т. М. Національна економіка. К. : Знання, 2011. 463 с.
7. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 лип. 2018 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>. (дата звернення 15.10.2022 р.).
8. Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» : Закон України від 05 листоп. 2020 р. № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>. (дата звернення 18.10.2022 р.).
9. Як обстріли та бої впливають на наше довкілля. URL: www.the-village.com.ua > 326103-yak-strazhdae-ekologiya-cherez-obstrili. (дата звернення 19.10.2022 р.).
10. Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. К. : Аграрна наука, 2005. 140 с.

References

1. Ratoshnyuk T.M. The economic mechanism for stimulating the production of ecologically clean products. *Scientific and theoretical journal of the Khmelnytskyi University of Economics*. Issue 1 (25). Science and economy. Khmelnytskyi. 2012. P. 150-154.
2. Zagorodnii A.E. The quality of agricultural products as a factor in ensuring food security of the national economy. *Agroworld* 22, 2015. P. 82-85.
3. Food safety: modern problems: Guidebook / [A.V. Babiuk, O.V. Makarova, M.S. Rogozinsky and at.]. Chemivtsi: Books-XXI, 2005. 454 p.
4. Rusan V.M., Sobkevich O.V., Yurchenko A.D. Organizational and economic instruments of state agrarian policy in Ukraine: analyst. add. K.: NISD, 2012. 88 p.
5. Kostytsky V.V. Ecology of the transition period: law, state, economy. K., 2003. 772 p.
6. Melnyk A.F., Vasina A.Yu., Zhelyuk T.L., Popovych T.M. National Economy. K.: Znannia, 2011. 463 p.
7. On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products: Law of Ukraine dated July 10 2018 No. 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>. (date of application 15.10.2022).
8. On Amendments to the Law of Ukraine "On State Support of Agriculture of Ukraine": Law of Ukraine dated November 5 2020 No. 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>. (date of application 10.18.2022).
9. How shelling and fighting affect our environment. URL: www.the-village.com.ua > 326103-yak-strazhdae-ekologiya-cherez-obstrili. (date of application 10.19.2022).
10. Andriychuk V.G., Zubets M.V., Yurchyshyn V.V. Modern agrarian policy: problematic aspects. K.: Agrarian science, 2005. 140 p.